

О.П.Григоренко

Внесок у краєзнавчу скарбницю

Наприкінці цього річного літа побачив світ третій том “Наукових записок Центру мархоцькознавства”. Вже стало традицією випускати їх до середини серпня, адже саме в цей час на рубежі XVIII–XIX століть у Миньковецькій державі проводили свято Церери – обжинки в інтерпретації графа-реформатора Ігнація Сцибор Мархоцького (1749–1827). Крім того Центр мархоцькознавства, що є структурною складовою Центру дослідження історії Поділля та Південно-Східної Волині Інституту Історії України НАН України, заодно влаштує засідання “круглого столу” у стінах одного з об’єктів Миньковецької держави. Цього разу – в отроківській резиденції. Як свідчить інформація на початку книги, свою участь у “круглому столі” заявили 17 науковців та аматорів. Вони запропонували 18 актуальних тем. А в цілому на сторінках книги надруковано понад 30 статей, повідомлень, перекладів, спогадів сучасників, досліджень дореволюційних істориків та копій тогочасних документів. Зауважимо, що простежується відчутна динаміка наповнюваності томів: якщо в 1-му було 108, у 2-ому – 148, то у 3-ому – 240 сторінок.

Цей том відкриває стаття киянок Лідії Сухих та Наталії Черкаської “Документи з архіву Сцибор-Мархоцьких у Центральному Державному історичному архіві м.Київ”. Головним її месіджем є оптимістичне повідомлення про те, що архів Мархоцьких, який був знайдений наприкінці 1927 року, засекречений владою і ніби-то безслідно зник, виявився втраченим не повністю. Його частини дослідниці виявили в архівних установах та наукових бібліотеках Києва, Харкова, Одеси, Львова та Вінниці.

Вагомо доповнив розпочату тему сучасний польський історик Томаш Цесельський з університету м.Ополе. У статті “На Поділлі і на Чорному морі – родина Сцибор-Мархоцьких” він подав широку картину життя та діяльності роду Мархоцьких у XVIII – на початку XX ст., зробивши посилення на невідомі досі для українців джерела та документи.

Юридичні аспекти існування Миньковецької держави проаналізував у статті “Правові засади “Миньковецької держави” суддя Київського апеляційного адміністративного суду Анатолій Степанюк, а Володимир Захар’єв у статті “Минуле та сучасне архітектурних пам’яток Миньковецької держави графа-реформатора Ігнація Мархоцького” виокремив один з талантів Ігнація Мархоцького – невтомного будівничого. Доречним у цьому розділі є адаптований текст виявленого в Державному архіві Хмельницької області

Указу Подільського губернського правління про розшук та взяття під варту Ігнація Мархоцького від 1.09.1815 р.

Досить значимим, на мою думку, є другий розділ тому “Сподвижники”. Основна його складова – спогади сучасників тих подій, їх оцінка діяльності Ігнація Мархоцького, важливо, що упорядник та організатор випуску “НзЦМ” Володимир Захар’єв вирішив не просто опублікувати переклади джерельної бази, а дати читачам можливість глибше познайомитися і з авторами тих важливих для пізнання діяльності графа-реформатора матеріалів. Цей задум вдалося втілити перш за все завдяки авторці довідника “Відомі поляки в історії Вінниччини” Вікторії Колісник. Вона надіслала для друку біографії Вавжинця Марчинського, Францішека Ковальського, Мауриція Гославського, дві з яких “Вавжинець Марчинський (1779–1845) – один з найвідоміших дослідників Поділля першої половини ХІХ століття” та “Сучасник Мархоцького Францішек Ковальський (1799–1862) про графа та його державу” стали окрасою конкретного розділу.

Досить органічним у розділі є стаття високоповажних науковців Льва Баженова та Олексія Кошеля “Один з перших дослідників історії Поділля та Волині” про Яна Потоцького. Наведені в статті факти вказують, що шляхи цієї різносторонньої людини, 250-річчя з дня народження якої відзначила громадськість Польщі та України цього року, неодноразово перетиналися з Ігнацієм Мархоцьким. І, на мою думку, це ще один з перспективних напрямків прикладання зусиль мархоцькознавців.

Докладніше про церковних діячів православної церкви, які залишили письмові згадки про організатора Миньковецької держави Юліана Лотоцького (1808–1876) і Митрофана Сімашкевича (1845–1928), написали у своїх повідомленнях Володимир та Зоя Захар’єви. До речі, спогади і висновки Ю.Лотоцького та М.Сімашкевича стосовно І.Мархоцького досить критичні. Однак, приємно, що упорядник книги сповна дотримався наукових принципів об’єктивності і не пожалів для них місця.

Третій розділ тому об’єднує матеріали під узагальненою рубрикою “Культура”. Головною в ньому є стаття кандидата мистецтвознавства Майї Гарбузюк. Проаналізувавши театральні сценарії рубежу ХІХ століття, львів’янка висунула сміливу гіпотезу, яку аргументувала в статті “Ігнацій Сцибор Мархоцький як прототип одного з героїв опери “Сирена з Дністра” Я.Н.Камінського (1814)”.

Не стандартно підійшла до потрактування свята Церери ярмолинчанка Алла Гуменюк. Вже самою назвою статті “Свято Церери у Миньковецькій державі: фольклорні традиція чи світська тусовка?” вона заявила про ори-

гінальне бачення суті головного торжества – найкоханнішого дітища Ігнація Мархоцького. Користуючись спогадами Францішека Ковальського, автора статті в “Додатках до “Подільських єпархіальних відомостей”, що зховався під криптонімом АГ, та іншими джерелами, дослідниця провела паралелі з сучасністю і дійшла висновку про обдарованість неспокійного графа талантами геніального режисера-масовика та піарника.

У розділі також опубліковано біографічне оповідання Василя Гарби “Крулевство Миньковецьке”. І хоч воно вперше побачило світ ще в далекому 1968 році, але для усіх, хто цікавиться родом Мархоцьких і Миньковецькою державою в Україні, є справжньою новинкою, бо надруковане було в США. Відшукав його краєзнавець Сергій Феодосєєв, який і написав передмову про цього маловідомого землякам, представника української діаспори, свого часу жителя Тимкова Василя Гарбу.

Солодкою родзинкою розділу стала також перша частина поеми “Поділля” Мауриція Гославського (1802–1834), в якій автор, зокрема, згадує Отроків та його прекрасні околиці. До речі, це – перший досконалий переклад твору на українську мову. Його здійснив Валерій Шевченко з Городка, а посприяв появі у т.з. “НЗЦМ” відомий видавець та патріот краю Валерій Куфльовський.

З цікавістю познайомиться читач і з публікаціями четвертого розділу “До глибин”. Вони привідкривають завісу над багатьма важливими моментами, зокрема, періодом, що передував появі Мархоцьких на Миньковеччині (Юрій Освінський (Львів) “Миньковецький ключ як власність Жевуських у Подільському воєводстві у другій половині XVIII ст.”), роллю окремих особистостей в перебігу дослідження спадку Ігнація Мархоцького – Валерій Грошко (Хмельницький) “Як знайшлася “Історія Миньковецької держави”, Зоя Захар’єва “Важливий текст із колишнього музею с.Тимків”, Володимир Захар’єв “Приватні музеї як органічна складова відродження “Миньковецької держави”. І серед такого різноманіття особливо вирізняється дослідження хмельницького геральдиста Валентина Льїнського “До питання про так званій “межовий знак” Миньковецької держави”. У ньому на конкретних прикладах доведено, що чи не найвідоміший предмет, який вже ледве не став презентаційним символом Миньковецької держави, насправді належав одному з недругів Ігнація Мархоцького Ксаверію Стадницькому.

Відродно також побачити на сторінках третього тому “НЗЦМ” повідомлення методиста обласного центру учнівського туризму та краєзнавства Володимира Малиновського “Миньковецька держава в учнівських дослід-

женнях Малої академії наук”, адже в ньому опосередковано висвітлено один з важливих результатів діяльності Центру мархоцькознавства – пробудження цікавості подолян до історії оригінального територіально-економічного формування та діянь її засновника.

Органічною складовою книги є і сторінки щоденника передчасно померлого молодого історика Олексія Глушка (1985–2008), який занотував свої враження від перебування на Миньковеччині, а тепер завдяки Центру мархоцькознавства вони стали набутком громадськості, та інша інформація з останнього розділу книги “Про наше”.

Переконаний, що знайомство з вмістом нового тому “Наукових записок Центру мархоцькознавства” буде корисним для науковців, краєзнавців, освітян, бібліотекарів та інших шанувальників історії подільського краю.